

KIRKAĞAÇLI ÂŞIK MUSTAFA REMZÎ'NİN YUNAN İŞGALİ İLE İLGİLİ YAZDIĞI DÖRT ŞİİRİ

Folk Poet Mustafa Remzi of Kırkağaç and His Four Poem Dealing With War Against Greek

Dr. Kenan ERDOĞAN*

ÖZET

Bu yazıda, Manisa Kırkağaç'lı halk şairi Âşık Mustafa Remzî hakkında kısa bilgi verilerek "Hadikatü'ş-şu'arâ" isimli kendi el yazısıyla yazdığı Mecmua'sı kısaca tanıtılmış ve Yunan savaşı ile ilgili savaş sonrası yazdığı dört şiiri ve bunların tıpkıbasımı yayınlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Aşık Remzi, Kırkağaç, Yunan Savaşı (Kurtuluş) Şiir Aşık

ABSTRACT

In this study, by giving an information about the folk poet Mustafa Remzi of Manisa Kırkağaç, his hand writing poem booklet named Hadikatü'ş-şu'ara will be introduced briefly, and his four poem dealing with war against Greek will be presented as original copies which were written after the war.

Keywords : Aşık Remzi, Kırkağaç, Greek War (independence war) poem

Âşık Mustafa Remzî ve Mecmuası

Âşık Mustafa Remzî, kendi el yazısıyla yazdığı mecmuası karşımıza çıkıncaya¹ kadar, kültür ve edebiyat tarihimizde hiç bilinmeyen, yakın bir zamanda ve içinde yaşadığımız Manisa gibi yakın bir çevrede yaşamış olmasına rağmen, tarihin karanlığında kalmış bir şahsiyetti. Yaklaşık 250 sayfası boş 1000 sayfaya yakın (997 sayfa) mecmuası elimize geçtiğinde, başlangıçta tamamen başkalarının şiirlerinin toplandığı bir derleme sandık. İncelemelerimiz devam ettikçe başka şairlerin yanında kendisinin de pek çok şiirinin bu mecmuada mevcut olduğu anlaşıldı. Yer yer bu şiirlerin nerede, ne zaman, nasıl

* Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.

¹ Mecmuayı istifademize sunan CBÜ.Tarih Bölüm Başkanı Prof.Dr. Nadir Özkuyumcu'ya teşekkür ederiz.

ve ne için yazıldığını not ederek çok iyi bir kayıt tutan şair, devrinin sosyal, tarihî ve edebî yönüne de bu şiirlerinde ışık tutmaktadır.

Aşık Mustafa Remzî, mecmuasında verdiği bilgilere göre, 1287/1870-71 Kırkağaç'ta doğmuş ve Tokatlı Hacı Ahmed Gedâyî'den âşıklık geleneğinin gereğini öğrenerek Demirci, Soma, Salihli, Kasaba (Turgutlu), Gediz, Bigadiç, Balıkesir, Kastamonu, İzmir, Manisa, Beypazarı, Edincik, Taşköprü, Boyabat, Afyon, Bolvadin, Adana gibi yerleri gezmiş, çeşitli âşıklarla görüşerek karşılıklı şiirler demiş (muşâ'aralar etmiş), kahvecilik yapmış, muammâ söylemiş, saz ve tanbur çalan aynı zamanda güzel sesiyle söylediği bu şiirleri, söylenen kişileri, durum ve yerleriyle mecmuasına kaydetmiş kültürlü bir halk ve kalem şairidir. Bir şiirinde 55 yaşında olduğunu söyleyen ve 1344/1925 tarihine kadar kendisi ve yakın çevresi ile ilgili notlar tutan şairin, ne zaman vefat ettiğini şimdilik bilemiyoruz. Ancak bu tarihlerden sonra öldüğü kesindir.

Mecmuasında Tarikat-ı Nâzenîn, yani Bektaşiliğe bağlı olduğunu söyleyen ancak Kadırlığı ve Rufailiği övücü şiirleri olan Âşık Remzî, içinde Divan şairlerinin de bulunduğu meşhur şairlerden ve çoğunluğu halk şairlerinden gazeller, divanlar, mersiyeler, latife şeklinde mensur sevda macunları, müfred ve kıt'alar, kalenderîler, müstezatlara, koşma ve semaîler, nefesler, bazı dua ve faydeler, destanlar (35 tane) ve "birkaç yüz parça" (200'den fazla) diye nitelediği divan, koşma, kalenteri, gazel, tahmis, ilahi, destan.. başlığıyla kendi şiirlerini kaydetmiştir.

Mecmuanın, 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başında, Ege ve Batı Anadolu Âşık Edebiyatına katkılarda bulunabileceğine inanıyoruz.

Şiirlerin Yazılış Tarihi, Şekil ve Muhtevâsı

Remzî, bazı şiirlerinin altına veya üstüne ayrıntılı notlar düştüğü hâlde, burada neşredeceğimiz şiirleri ne zaman yazdığını yıl, ay ve gün olarak yazık ki not etmemiştir. Ancak 973. sayfada, buradaki birinci şiirin başında, "*Vatanımızın Yunan'ın tahliyesinden sonra söylediğim divândır*" notu bize, savaşın hemen sonrasında, hatıraların taze olduğu bir zamanda yazıldığı izlenimini veriyor. Keza, nerede yazıldığını da, bazı yerlerde kaydettiği hâlde, burada kaydetmemiştir. Fakat Mecmua'nın 826 ve 827. sayfalarında "*bizzat başımdan geçen bazı mühim vukuâtların tarihi*" kısmında bulunan iki not², bu şiirlerin

² Bu notlar şöyledir: *Beldemiz Kırkağaç'ın Yunanlılar tarafından işgali 26 Haziran 1336 (26 Haziran 1920) yevm-i Pencşenbe (s.826), Kırkağaç'ımızın Yunanlılardan tathiri 4 Eylül 1338(4 Eylül 1922) yevm-i Salı (s.827).*

Kırkağaç veya köylerinde ve belirtilen tarihlerde yazılabileceğini düşündürmektedir: Burada, şair tarafından **mahallî tarihe düşülen bu küçük notlara** göre Kırkağaç, (Rumî) “26 Haziran 1336/26 Haziran 1920 Perşembe” günü Yunanlılar tarafından işgal edilmiş ve “4 Eylül 1338/4 Eylül 1922 Salı” günü de Yunanlılardan temizlenmiştir³. Dolayısıyla şiiirler büyük bir ihtimalle bu tarihten sonra yazılmış olmalıdır.

Şiirleri, içerik ve biçim açısından değerlendirdiğimizde, bu şiirlerden ilk ikisinin aruzun *fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün* kalıbıyla ve gazel tarzında, beyit düzeniyle yazılmış olduğunu ve vezin, kafiye ve redifleriyle geleneksel formun korunduğunu görürüz. Yani bunlar, halk şairlerinin divan şairlerinden etkilenecek oluşturdukları “*dîvân*” nazım şekliyle yazılmıştır. Son ikisi ise, yine halk şiirinin geleneksel nazım şekillerinden “*koşma*” nazım biçimi ve hece ile yazılmış olup bazı mahallî söyleyişleri de beraberinde taşımaktadır. Şairin, “bizdedir” ve “korkmayız” rediflerini konuya uygun olarak özellikle seçtiği söylenebilir.

“**Bizdedir**” redifli manevî değerlerle din ve millet olarak övünmeyi anlatan, savaş sırası ve hemen sonrasında, dinî değerlerin öne alındığı ve maneviyatın yüksek tutulduğu şiirde, **Allâh, Muhammed ve Hz. Ali’nin yanında “ordunun serdarı” unvanıyla Gazi Mustafa “Kemal Paşa’nın ve “İsmet” İnönü’nün de adının geçmesi dikkat çekmektedir.** “*Zevc-i Zehrâ*

³ Bu tarihler, şairin mecmuasında verdiği tarihler olup kaynaklarda verilen tarihlere yakındır. Düşman, muhtemelen buraları aynı hafta içinde terk etmeye başlamış, belki de şair bu sırada Kırkağaç dışında dağlarda bulunduğu için tarihte yanılmış veya Yunanlılar buraları daha erken (4 Eylül) terk etmiş olabilir. Teoman Ergül, *Kurtuluş Savaşında Manisa 1919-1922*, (Manisa Kültür ve Sanat Kurumu Yayınları, İzmir 1991) isimli eserinde işgalci Yunan güçlerinin 6 Eylül’de Kırkağaç ve Soma’yı terk ettiklerini ancak daha sonra tekrar geldiklerini ve 10 Eylül’de bir çok Rum ve Ermeni ahaliyle birlikte buraları tamamen terk ettiklerini, dağlara çekilen Türklerin, yağma ve talan edilen şehre 12-13 Eylülde Türk kuvvetlerinin gelmesi üzerine şehre geri döndüklerini yazmaktadır.

Şairler, işgalci Yunanlıların ülkeden çıkarılması üzerine zafer neşesini ve sevincini anlatan birçok şiir yazmış olmalıdır. Bunlardan Yunan Savaşı sonrası yazılan Çankırı’nın Özbek köyünden Sefil Ali adlı ümmî bir halk şairinin de Yunanlıların “*vatandan sürüldüğünü*” anlatan bir destanı bulunmaktadır. Aynı konuyu işleyen yer yer birbirine benzerlik gösteren bu şiirin, (konumuz bu olmadığı için) aşağıya bir bendini almakla yetiniyoruz. Destanın tamamı için bkz. Ahmet Talat Onay, *Türk Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev’i*, (Haz. Prof.Dr. Cemal Kurnaz), Ankara 1996, s.284-288.

Biz İslâmız kıblegâha yönümüz
Din yoluna feda ettik cânımız
Muhammed dinidir bizim dinimiz
Şükr olsun vatandan sürdük Yunan’ı
Küllî kesretlice kırdık Yunan’ı

vâlid-i mazlûm-ı deşt-i Kerbelâ" dizesi ise, şairin pek çok mersiye yazdığı Kerbelâ olayını ve mensup olduğu zümreyi göstermesi bakımından bir belge gibidir. Şiirde "ümme ve Osmanlıyız" kelimesinin kullanılmış olması, Osmanlılık mensubiyetinin ve ümme bilincinin hâlâ devam ettiğini ve ulus devlete ve Cumhuriyete henüz geçilememiş olduğunu ve "Kemal Paşa"nın yalnızca "ordu serdari" olarak bilindiğini göstermektedir. "Kaçtılar Rûm Ermeni Yunan ile birlik olup" mısraı ise Sevr anlaşmasıyla düşmanların istilası neticesi şımaran ve müslümanlara eziyet ve işkenceler eden içimizdeki Rum, Ermeni gibi azınlıklardan bazı hainlerin Türk ordusunun galibiyeti ve Yunan'ın İzmir'de denize dökülmesi sonucunda göçüp gittiklerini anlatmaktadır. Bu yönüyle şiir, "Vatanımızın Yuna'n tahliyesinden sonra söylediğim dîvandır" başlığındaki notta da açıklandığı gibi Yunan'ın Anadolu'dan çekilmesinin hemen sonrasında yazılmıştır.

"Müslümanız korkmayız" diyerek yine manevî değerlere vurgu yapan ve kahramanlık duygularıyla dolu "korkmayız" redifli ikinci şiir de, "diğer" notunda açıkça belirtildiği gibi yine aynı zamanda ve aynı hamasî duygularla yazılmıştır. "Korkmayız hattâ Yunan olmazsa gelsin İngiliz" dizesi, bu heyecanla yazılmakla birlikte, istilacı Yunan güçlerinin arkasındaki emperyalistleri belirtmesi bakımından da ilginçtir. "Türküz hem Osmanlıyız" kelimelerinde, Osmanlılığın yanında Türklüğe de vurgu yapılması yeni ulus-devlet kimliğine bir hazırlık olduğu gibi; "Bilmedi haddin Yunan islâma çok zulm eyledi" dizesinin bulunduğu beyit de, Yunan mezalimini anlatmaktadır⁴.

Halk edebiyatı nazım şekillerinden, koşma şeklinde yazılan tamlamasız ve nispeten dili daha sade olan 11'li hece vezniyle yazılmış son iki şiir de, başındaki notta açıkça belirtildiği gibi, "Yunan Harbi" dolayısıyla yazılmıştır. Bu şiirler, Yunan istilası sırasında halkın neler çektiğini, bu sırada bazı hain Rum ve Ermeni'lerin davranışlarını anlatan tarihe düşülmüş notlardır. Baştaki şiirler kadar düzenli olmayan ve kimi vezin ve anlam düşüklükleri görülen bu şiirlerde bulunan "Usanmış bıkmışdık hâsılı cândan/ Söğünmüştü şevk u şetâretimiz" dizeleri, halkın uzun süren savaş ve yokluk karşısındaki umutsuzluğunu anlattığı gibi, "Yunan dayağıyla öldü çoğumuz/ Gam yemezdik olsa kabahatimiz" mısraları ise, suçsuz yere yapılan Yunan zulümlerinin şiire yansımaları olarak düşünülebilir. "Âh o Ermeniler o vatandaşlar / Yüz bulup Yunan'dan çok yedi başlar" dizeleri ise, yüzyıllarca bizimle iç içe "vatandaş" olarak yaşayan ve "millet-i sâdika", "tebaa-yı sâdika" diye anılan bazı Ermenilerin, Yunanlıların kıskırtmasıyla nasıl zulme âlet olduğunu, çok canlar yakıp "çok başlar yediğini",

⁴ Bölgedeki Yunan mezalimi için bkz: Prof. Dr. Mustafa Turan, *Yunan Mezalimi* (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli 1919-1923), Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2006

bir çok insanın ölümünden sorumlu olduğunu gösteren, bu olayları yaşayan bir kimse olarak şairin dilinden dökülen kelimelerdir⁵. Kimi argo deyimler ve halk söyleyişlerinin de bulunduğu bu şiirler, olayların, içinde yaşayan ve şahit olan şair tarafından bir yorumu ve şiir diliyle aktarılmasıdır.

Remzî'nin Yunan Savaşı ve Ege'nin kurtuluşu ile ilgisi, bu şiirlerle sınırlı kalmamış, Mecmuasındaki "Destanlar" bölümünde ayrıca dört destanın metinlerine de yer vermiştir. Bunlar belirtilen sayfalarda bulunmakta olup, başlıkları ve dörtlük sayıları şu şekildedir: s.580-83 "İzmir ve havalisine 1335 senesi Yunan'ın istilasında söylenmiş bir destan" (30 kıta); s.690-92 "16 Ağustos 1338 de Kemal Paşa ordusunda Yunan ile muzafferiyeti destanı (21 kıta) Mahlası na-malum bir şair tarafından"; s.692-94 başlıksız aynı konuda (20 dörtlük); s.695-97 "Bu da Kemal Paşa ve Yunan muharebesi destanı mahlası na-malum" (18 dörtlük). Mecmuada, metinleri verilen bu destanların kimler tarafından yazıldıkları belirtilmediği gibi mahlasları da yazık ki bulunmamaktadır.

**211 Vatanımızın Yunan'ın tahliyesinden sonra
söylediğim dîvândır
Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün (s.973-974)**

Müslümânız bin şükür⁶ Allâh'a nusret bizdedir
Kadrimiz pek yücedir dârâ-yı devlet bizdedir

Ümmet etmiş hak bizi bir sevgili peygambere
Nûr-ı çeşm-i enbiyâ Fahr-i risâlet bizdedir

Zevc-i Zehrâ vâlid-i mazlûm-ı deşt-i Kerbelâ
İbn-i 'amm-i Mustafâ Şâh-ı velâyet bizdedir

Bizler ol Osmanlıyız ki bir zamanlar şarktan
Yürümüştü hükmümüz tâ garba şöhret bizdedir

Pek kolay pay olmayız bizler Yunan murdârına
Avrupa açsın gözün dikkatle kudret bizdedir

⁵ Müslüman ahali ve gayr-ı müslim azınlıkların durumu ve bir kısım Ermeni, Rum ve Yunanlıların Manisa ve bu bölgedeki zulmü ile ilgili bakınız: Ç. Uluçay- İ. Gökçen, *Manisa Tarihi*, İstanbul 1939 (s.60-70); H. Nusret Köklü, *Manisa İşgalden Kurtuluşu*, Ankara 1976; Kamil Su, *Manisa ve Yöresinde İşgal Acıları*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1982; T. Ergül, a.g.e.; M.Nuri Yörükoğlu, *Manisa Yangını*, Manisa 2002.

⁶ Önce eksik bırakılan bu kelime, sonra yine şair tarafından kurşun kalemle tamamlanmıştır.

Ordunun serdârına olsun hezâr cânlar fedâ
Yaşasın binler **Kemâl Paşa** ve **İsmet** bizdedir

Kaçtılar Rûm Ermeni Yunan ile birlik olup
Remzî kaldık biz bize devlet sa'âdet bizdedir

212 Diğer

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün (s.974)

Yer yüzü düşmanla dolsa müslümânız korkmayız
Mazhar-ı feyz-i Hudâ-yı müste'ânız korkmayız

Korkmayız hattâ Yunan olmazsa gelsin İngiliz
Biz bu gün bir Rüstem-i Zâl-i cihânız korkmayız

Ecnebîler eylesin 'atf-ı nazar târihlere
Sırtımız gelmez yere biz pehlivânız korkmayız

Savlet-i şec'âtimizle dehri titretmişleriz
Türküz hem Osmanlıyız sâhib-kırânız korkmayız

Her zaman yardımcıdır Allâh peygamber bize
Pek büyüktür dînimiz ehl-i îmânız korkmayız

Bilmedi haddin Yunan islâma çok zulm eyledi
Halbuki mel'ûna dâim kâmrânız korkmayız

Remzî doğru söylemekte kimseden yok bâkimiz
Şâ'iriz oldukça hem de nüktedânız korkmayız

213 Koşma (s.975, 11'li hece)

Birkaç sene neler çektik Yunan'dan
Erişti gâyete rezâletimiz
Usanmış bıkmışdık hâsılı cândan
Söğünmüştü şevk u şetâretimiz

Mahv olup bitmişti var u yoğumuz
Tepemizden çıkar idi buğumuz
Yunan dayağıyla öldü çoğumuz
Gam yemezdik olsa kabahatimiz

Âh o Ermeniler o vatandaşlar
Yüz bulup Yunan'dan çok yedi başlar
Remzî gözümüzden aktıkça yaşlar
Anlar gülüşür[ler] idi hâlimiz

**214 Gene Harb-i Yunan hakkında
(Koşma, 6+5=11, s.975)**

Türkler kavuşturdu etti merhamet
Azrail'e nâmzet nişanlıları
Pabuçsuz kaçardı bir kere savlet
O gözü boğumlu soğulcanlıları

Yunan'ın gözüne bir salkım koruk
Sıkıp ensesine attırın yumruk
Haddini tanısın yarım osuruk
Yormasın bir daha Osmanlıları

Yunan zâtı alçak millettir **Remzî**
Vakarın tanımaz nekbettir **Remzî**
Ana bu terbiye 'ibrettir **Remzî**
Komşusu olacak balkanlıları

